

N:o 1.

Ank. till Riksd. kansli den 4 mars 1901, kl. 5 e. m.

Konstitutionsutskottets utlåtande, i anledning af väckt motion med förslag till ändring af § 16 riksdagsordningen.

Enligt § 16 riksdagsordningen skola å landet samt i valkretsar, bestående af två eller flera städer, val af riksdagsman i Andra Kammaren ske medelbart genom elektor, dock med rätt för kommuner, som hafva att gemensamt välja riksdagsman, att begagna det omedelbara valsättet, derest af de röstberättigade så beslutas. Förslag om införande i riksdagsordningen af bestämmelser derom, att vid dessa val det omedelbara valsättet skulle vara regel och det medelbara undantag, beroende på särskildt fattadt beslut, har vid innevarande riksdag blifvit framlagd uti en af herr *O. Anderson* i Hasselbol inom Andra Kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, n:o 31, deri motionären hemställt, att Riksdagen behagade antaga nedanstående förslag till ändrad lydelse af § 16 riksdagsordningen att hvila till vidare grundlagsenlig behandling:

»Riksdagsordningen.

§ 16.

Valen till riksdagsman förrättas omedelbart, och afgifvas rösterna, särskildt för hvarje kommun, inför kommunalstämmas ordförande eller magistrat; och skola för rösternas sammanräknande och fullmagts utfärdande åt den, som de flesta rösterna erhållit, valprotokollen insändas, för kommunerna å landet till domhafvanden och för städerna, der två eller

flera städer äro till en valkrets förenade, till magistraten i den stad, som största folkmängden eger.

Stad, som har att ensam sända flere riksdagsmän, må, på sätt som för val till stadsfullmäktige är stadgadt, kunna indelas i valkretsar.

Kommuner, som hafva att gemensamt välja riksdagsman, ega dock begagna det medelbara valsättet, derest de röstberättigade så besluta. Då förslag härom af de röstberättigade i en kommun väckes medelst beslut, fattadt inför kommunalstämmas ordförande eller magistrat, varder sådant meddeladt Konungens befallningshafvande, som från öfriga till valkretsen hörande kommuner infordrar de röstberättigades röster och utfärdar kungörelse om utgången efter thy som de flesta afgifna rösterna varit för bifall eller afslag. I sistnämnda fall kan frågan icke förr, än en tid af fem år derefter förflutit, å nyo upptagas. Beslutas åter förändringen, träder den i kraft vid det val, som näst efter en månad från kungörelsens utfärdande inträffar, och gäller för en tid af minst fem år, hvarefter beslut om dess upphörande kan på lika sätt som om dess införande fattas.

Vid de medelbara valen väljes riksdagsman medelst elektor. Å landet utses för hvarje kommun inför kommunalstämmans ordförande en elektor, och derutöfver, efter folkmängden, en för hvarje fullt tal af ett tusen. Desse elektor sammanträda till riksdagsmannaval inför domhafvanden i den domsaga, till hvilken valkretsen hör, eller, om två domsagor äro förenade till en valkrets, inför domhafvanden i den af dessa domsagor, hvilken den största folkmängden eger.

I de valkretsar, som bestå af två eller flera städer, utses inför magistraten en elektor för hvarje stad och derutöfver, efter folkmängden, en för hvarje fullt tal af femhundra. Desse elektor sammanträda till riksdagsmannaval inför magistraten i den stad inom valkretsen, som största folkmängden eger.

I stad, der magistrat ej finnes, skall den för sådan stad särskildt tillsatta styrelse eller dess ordförande taga den befattning med riksdagsmannaval, som enligt denna § samt §§ 18, 20 och 22 tillhör magistrat eller dess ordförande.»

Det exemplar af motionen, hvilket blifvit tryckt och utdeladt till Riksdagens ledamöter, företer ej obetydliga skiljaktigheter mot det till utskottet öfverlemnade originalexemplaret, ur hvilket här ofvan införda

förslag till lagtext är hemtadt. Särskildt må påpekas, att uti förstnämnda exemplar i näst sista stycket af den föreslagna grundlagstexten en uteslutning i första punkten egt rum, hvarigenom åt denna punkt gifvits ett uppenbarligen ej åsyftadt, väsentligen förändradt innehåll. Äfven vill utskottet fästa uppmärksamheten derpå, att uti det i motionen framlagda förslaget ej blifvit fullständigt iakttagna de år 1900 uti ifrågavarande paragraf införda ändringar.

Till stöd för sin hemställan erinrar motionären till en början derom, att såsom skäl för förut väckta förslag i ämnet framhållits, hurusom enligt vunnen erfarenhet det omedelbara valsättet väckte och underhölle större intresse för valen samt, såsom förenadt med mindre besvär, af valmännen omfattades mer och mer allmänt äfvensom innebure större garanti för att valets utgång komme att stå i öfverensstämmelse med flertalets mening. Vidare åberopar han, att vid valen till Andra Kammaren år 1899 alla valen i städerna försiggått omedelbart, under det att af 150 valkretsar på landet 135 haft omedelbara och blott 15 medelbara val, äfvensom att på landsbygden 37,6 procent af valmännen deltagit vid de omedelbara, men endast 12 procent af valmännen vid de medelbara valen. Slutligen tillägger motionären följande:

»Det anförda borde vara fullt tillräckliga skäl för en ändring till det valsätt, som valmännen i så öfverväldigande grad förklarar sig vilja hafva. Men dertill kommer den nya valkretsindelningen i såväl städer som på landet hvart tionde år, och den första efter den nya lagens antagande år 1906, då mer än 20 valkretsar, som vilja hafva omedelbart valsätt, blifva berörda af omregleringen och underkastade nya omröstningar, så borde ensamt det förhållandet äfven vara tillräckligt skäl för ändring af § i fråga, så mycket mera som valstatistiken visar, att valkretsarne för de medelbara valen minskats flera perioder efter hvarandra med fem för hvarje valperiod och deraf följer ett berättigadt antagande, att ytterst få, om ens några, valkretsar skulle besväräs med omröstning för att få behålla medelbart valsätt.»

Den utaf motionären berörda frågan har vid två föregående tillfällen, nemligen vid riksmötena åren 1896 och 1899, varit föremål för Riksdagens pröfning. År 1896 kom densamma under dess behandling

i följd af en reservation, fogad vid konstitutionsutskottets utlåtande (n:o 1) öfver en till utskottet hänvisad motion om införande af bestämmelse rörande uteslutande användning af det omedelbara valsättet vid val af riksdagsman i Andra Kammaren, hvilken motion utskottet afstyrkt. I berörda reservation framlades af herr Vahlin, med hvilken sju af utskottets öfrige ledamöter från Andra Kammaren instämt, ett förslag till ändrad lydelse af § 16 riksdagsordningen, med hvilket förslag det af herr Anderson nu framställda nästan ordagrant öfverensstämmer. Nämnde reservanters hemställan, hvilken vann Andra Kammarens godkännande, men föll i Första Kammaren, upptogs på nytt i en vid 1899 års riksdag inom Andra Kammaren väckt motion, hvilken, af konstitutionsutskottet afstyrkt, blef af Första Kammaren afslagen, men bifölls i medkammaren.

Då en direkt inskränkning af det medelbara valsättets fakultativa användning icke heller nu blifvit ifrågasatt, har utskottet saknat anledning att ingå på spörsmålet om de båda valsättens principiella företräden vid jemförelse med hvarandra. Den fråga, som vid öfvervägande af det väckta förslaget i första hand kommer i betraktande, är den, i hvad mån en lagändring i motionens syfte skulle inverka på bestående förhållanden. De valkretsar, som direkt skulle komma att beröras af ändringen, vore de valkretsar på landsbygden, hvilka ännu bibehålla det medelbara valsättet. Dessa skulle nemligen — om de fortfarande anse detta valsätt vara för sig det lämpligaste, hvilket, att döma af vissa under sista tiden fattade beslut i dylikt afseende, ej synes oantagligt — nödgas att före det val till Andra Kammaren, hvilket infölle näst efter det lagändringen trädte i kraft, föranstalta om beslut angående det medelbara valsättets fortfarande användning. Å andra sidan skulle lagändringen, dock först vid näst inträffande omreglering af valkretsarne, hafva den verkan, att i de valkretsar, hvilka då blefve föremål för ändrad kretsindelning, det icke skulle erfordras särskilda beslut om fortsatt tillämpning af det omedelbara valsättet. Huru många dessa senare valkretsar komma att blifva, kan naturligtvis icke med visshet förutsägas eller beräknas. Dock torde det med stor sannolikhet kunna antagas, att de valkretsar på landet, hvilka vid de hvart tionde år återkommande omregleringarna skola underkastas ny indelning, för hvarje gång blifva ett ytterst ringa fåtal, likasom att af de nu till ett antal af tjuguen uppgående valkretsar, som

bestå af två eller flera städer, endast en del kommer att af hvarje omreglering beröras. Då fördelarna och olägenheterna af den ifrågasatta lagändringen sålunda ställas mot hvarandra, synes det utskottet, som om de senare fortfarande fullt motväga de förra.

Härtill kommer ett viktigt skäl af formel art, hvilket utskottet finner kraftigt tala mot att ifrågavarande grundlagsändringsförslag nu antages. Då nemligen Riksdagen den 10 maj 1900 till Kongl. Maj:t aflåtit underdånig skrifvelse med anhållan, att Kongl. Maj:t täcktes »låta verkställa en i möjligaste mån fullständig och allsidig utredning rörande de förutsättningar och vilkor, under hvilka valrätten till Riksdagens Andra Kammare må kunna utsträckas, samt för Riksdagen framlägga förslag, hvartill denna utredning kan föranleda», så håller utskottet före, att, vid pröfning af det i denna Riksdagens underdåniga skrifvelse öfverlemnade ärende och vid uppgörande af derutaf påkalladt förslag till ändrad lydelse af § 14 riksdagsordningen, under öfvervägande jemväl kommer frågan, om och i hvad mån förändring i bestämmelserna rörande valsättet må blifva af nöden, beroende på de grunder, på hvilka förslaget må komma att hvilat. Utskottet anser sig hafva desto större anledning till ett sådant antagande, som under behandlingen af förslaget om aflåtande af öfverlemnade skrifvelse inom Riksdagen, särskildt af konstitutionsutskottet i dess utlåtande i ämnet, n:o 8, frågan om valsättet angafs såsom ett bland de spörsmål, åt hvilka uppmärksamhet borde skänkas vid den allsidiga utredning, som af Riksdagen begärdes.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt och då enligt utskottets uppfattning det icke kan sägas föreligga något trängande behof af den föreslagna ändringen, hvilken för öfrigt måste anses vara af ganska ringa praktisk betydelse, får utskottet hemställa,

att herr Andersons förevarande motion icke måtte föranleda någon Riksdagens åtgärd.

Stockholm den 4 mars 1901.

På utskottets vägnar:

G. RUDEBECK.

Reservationer:

af herr friherre *Barnekow*, beträffande vissa delar af utskottets motivering;

samt af herrar *Dahn*, *Johnsson*, *Darin*, *Liljeholm* och *Wavrinsky*, hvilka anför:

»Visserligen har sistlidet års Riksdag, såsom utskottet erinrar, aflåtit skrifvelse till Kongl. Maj:t om en allsidig utredning rörande valrätten till Riksdagens Andra Kammare, vid hvilken utredning äfven valsättet torde komma under öfvervägande; men för att ej genom en framställning om afslag å herr *Andersons* motion försvaga betydelsen af Andra Kammarens vid riksdagarne 1896 och 1899 uttalade mening i den föreliggande frågan, till hvilken mening vi ansluta oss, få vi hemställa,

att Riksdagen behagade antaga nedanstående förslag till ändring af § 16 riksdagsordningen att hvila till vidare grundlagsenlig behandling:

Riksdagsordningen.

§ 16.

1. Valen till riksdagsman förrättas omedelbart, och afgifvas rösterna, särskildt för hvarje kommun, inför kommunalstämmas ordförande eller magistrat; och skola för rösternas sammanräknande och fullmagts utfärdande åt den, som de flesta rösterna erhållit, valprotokollen insändas, för kommunerna å landet till domhufvanden och för städerna, der två eller flere städer äro till en valkrets förenade, till magistraten i den stad, som största folkmängden eger. Vid dessa protokolls affattande böra till ledning tjena formulär, som af Konungen fastställas.

2. Stad, som har att ensam sända flere riksdagsmän, må, på sätt som för val till stadsfullmäktige är stadgadt, kunna indelas i valkretsar.

3. Kommuner, som hafva att gemensamt välja riksdagsman, ega dock begagna det medelbara valsättet, derest af de röstberättigade så beslutas. Då förslag härom af de röstberättigade i en kommun väckes medelst beslut, fattadt inför kommunalstämmas ordförande eller magistrat, varder sådant meddeladt Konungens befallningshafvande, som från öfriga till valkretsen hörande kommuner inforrar de röstberättigades röster och utfärdar kungörelse om utgången efter thy som de flesta afgifna rösterna varit för bifall eller afslag. I sistnämnda fall kan frågan icke förr, än en tid af fem år derefter förflutit, å nyo upptagas. Beslutas åter förändringen, träder den i kraft vid det val, som näst efter en månad från kungörelsens utfärdande inträffar, och gäller för en tid af minst fem år, hvarefter beslut om dess upphörande kan på lika sätt som om dess införande fattas.

4. Vid de medelbara valen väljes riksdagsman medelst elektor. Å landet utses för hvarje kommun inför kommunalstämmans ordförande en elektor, och derutöfver, efter folkmängden, en för hvarje fullt tal af ett tusen. Desse elektor sammanträda till riksdagsmannaval inför domhafvanden i den domsaga, till hvilken valkretsen hör, eller, om två domsagor äro förenade till en valkrets, inför domhafvanden i den af dessa domsagor, hvilken den största folkmängden eger.

5. I de valkretsar, som bestå af två eller flera städer, utses inför magistraten en elektor för hvarje stad och derutöfver, efter folkmängden, en för hvarje fullt tal af femhundra. Desse elektor sammanträda till riksdagsmannaval inför magistraten i den stad inom valkretsen, som största folkmängden eger.

6. I stad, der magistrat ej finnes, skall den för sådan stad särskildt tillsatta styrelse eller dess ordförande taga den befattning med riksdagsmannaval, som enligt denna § samt §§ 18, 20 och 22 tillhör magistrat eller dess ordförande.»

Herr *Andersson* i Öhrstorp har anhållit få här antecknad, att han icke deltagit i detta ärendes behandling inom utskottet.

Herr *Boëthius* har velat tillkännagifva, att han ej öfvervarit justeringen af utskottets utlåtande i ärendet.
